

ONGELIJK MAAR EERLIJK

Een onderzoek naar de praktijk rond het vergoeden van literaire auteurs, literaire vertalers en illustratoren in Vlaanderen

Door Kila van der Starre

In opdracht van OLO, deBuren, VAV en LV
december 2020

Inleiding

In de culturele sector is er een groeiende aandacht voor *fair practice* en *fair pay*. Zo stonden die thema's centraal in een debat op het congres van de Vlaamse Auteursvereniging (VAV) in december 2019. Naar aanleiding daarvan namen de literaire organisaties met een meerjarige overeenkomst met Literatuur Vlaanderen (LOLV) het initiatief om aan een engagementsverklaring te werken voor het correct vergoeden van schrijvers, vertalers, redacteurs, presentatoren, moderatoren en andere kunstenaars. De afspraken in dat document werden gebaseerd op de principes van het *Handvest voor de podiumkunstenaar*, de aanbevelingen wat betreft minimumvergoedingen van de VAV en Scam, en de expertise van de literaire organisaties Passa Porta, PEN Vlaanderen, Poëziecentrum, Villa Verbeelding en Vonk en Zonen. De verschillende etappes werden telkens tijdens de vergaderingen van het Overleg Literaire Organisatoren (OLO) met de grotere groep literaire organisatoren besproken en de samenvattende versie werd voorgesteld in september 2020.

Om de door LOLV opgestelde basisprincipes van een sterker fundament te voorzien en daarmee *fair practices* concreter in de praktijk te kunnen brengen, lieten het OLO, deBuren, de VAV en Literatuur Vlaanderen (LV) een onderzoek uitvoeren naar de huidige praktijk rond het vergoeden van literaire auteurs, literaire vertalers en illustratoren in Vlaanderen. Deze opdrachtgevers willen als bondgenoot van literaire auteurs, literaire vertalers en illustratoren de professionalisering van het middenveld versterken en *good practices* doorvoeren in de letterensector.

Deze wens werd uitgesproken tegen de achtergrond van de bredere aandacht voor dit onderwerp in de kunstensector als geheel, nadat in juni 2020 *Juist is juist* werd gelanceerd, een kennisplatform dat heldere en eerlijke principes en praktijken definieert voor samenwerkingen in de Vlaamse kunstensector (Juistisjuist.be). Het Overleg Kunstenorganisaties (oKo) spande zich voor deze *charter fair practices* in, samen met partners en experts uit de sector.

Literatuurwetenschapper **Kila van der Starre**, naast zelfstandige letterkundige verbonden aan de Universiteit Utrecht en de Hogeschool van Amsterdam, voerde het onderzoek uit. Dit onderzoeksrapport is het resultaat van een enquête en een databaseonderzoek. Dit rapport is op vrijdag 4 december 2020 gepresenteerd tijdens een online bijeenkomst van het OLO. De titel van dit onderzoeksproject en -rapport, *Ongelijk maar eerlijk*, is geïnspireerd op de titel van een boek van Marc De Vos, hoogleraar Arbeidsrecht UGent, waar deBuren in november 2016 aandacht aan besteedde tijdens een evenement in Brussel: *Ongelijk maar fair* (2015).

Definities

- Met **literaire auteur** (in het vervolg ook 'auteur') worden auteurs bedoeld die zichzelf beschouwen als literaire auteurs, in uiteenlopende genres (proza, poëzie, non-fictie, jeugd, strip, theater etc.). Dit kunnen zowel auteurs zijn die beurzen van Literatuur Vlaanderen ontvangen als auteurs voor wie dit niet geldt.
- Met **literaire vertaler** (in het vervolg ook 'vertaler') worden vertalers bedoeld die zichzelf beschouwen als literaire vertalers, in uiteenlopende genres (proza, poëzie, non-fictie, jeugd, strip, theater etc.), van uiteenlopende talen naar het Nederlands en van het Nederlands naar uiteenlopende talen. Dit kunnen zowel vertalers zijn die beurzen van Literatuur Vlaanderen ontvangen als vertalers voor wie dit niet geldt.
- Met **illustratoren** worden illustratoren, stripauteurs en graphic novelists bedoeld die werk maken bij literaire teksten, in uiteenlopende genres (proza, poëzie, non-fictie, jeugd, strip, theater etc.). Het gaat dus niet om bijvoorbeeld illustraties die enkel dienen als promotiebeelden voor literaire optredens. Dit kunnen zowel illustratoren zijn die beurzen van Literatuur Vlaanderen ontvangen als illustratoren voor wie dit niet geldt.
- De enquête richt zich op literaire optredens en opdrachten van literaire auteurs, literaire vertalers en illustratoren (in het vervolg ook 'makers') die **woonachtig zijn in Vlaanderen**.
- Met **literaire optredens** (in het vervolg ook 'optreden') wordt bedoeld: literaire auteurs, literaire vertalers en illustratoren die iets op een podium doen, zoals uit eigen werk voordragen, geïnterviewd worden, in een panel plaatsnemen of op het podium een tekst of illustratie improviseren. De optredens kunnen zowel offline als online zijn en zowel live als vooraf opgenomen.
- Met **literaire opdrachten** wordt bedoeld: literaire auteurs, literaire vertalers en illustratoren die in opdracht iets nieuws maken/creëren, zoals een nieuwe literaire tekst, een nieuwe literaire vertaling of een nieuwe illustratie bij een literaire tekst. De opdrachten kunnen leiden tot zowel papieren publicaties, online publicaties als voorgedragen teksten.
- De **periode** die bevestigd werd in de enquête is 2018, 2019 en 2020 (tot en met medio november). Omdat 2020 door Covid een abnormaal jaar is geweest, vaak met minder optredens dan normaal en allerlei andere organisatorische veranderingen, heb ik met de respondenten vooral over de jaren 2018 en 2019 gesproken.

Opzet

Dit onderzoek bestaat uit twee delen: een databaseonderzoek en een enquêteonderzoek. Het databaseonderzoek is verricht in twee overzichtsbestanden van Literatuur Vlaanderen. Het ene bestand bevat geanonimiseerde informatie over geannuleerde auteurslezingen (maart-augustus 2020) waarvoor via het Covid-noodfonds van Literatuur Vlaanderen compensatie is aangevraagd door Vlaamse auteurs, opgedeeld in genre, type optreden, type organisator en hoogte van de vergoeding. Het andere bestand bevat een geanonimiseerd overzicht van de auteurshonoraria die in 2019 betaald zijn aan Vlaamse auteurs in het kader van de gesubsidieerde auteurslezingen van Literatuur Vlaanderen (een subsidie van 100 euro per lezing).

De enquête betreft een kleinschalig onderzoek bij opdrachtgevers in Vlaanderen naar de praktijk rond het betalen van literaire auteurs, literaire vertalers en illustratoren voor literaire optredens en literaire opdrachten. Kila van der Starre nam de enquête af onder 16 respondenten: 15 in de vorm van online videogesprekken of telefoongesprekken en één per e-mail.

Respondenten

Specifieke types organisatoren werden voorop gesteld: scholen, bibliotheken, boekhandels, literaire organisaties en (socio)culturele verenigingen. De respondenten werden gecontacteerd per mail. De keuze werd gebaseerd op de bekende contacten in de netwerken van OLO, deBuren, de VAV, LV en Kila van der Starre. Er zijn veel meer respondenten gecontacteerd dan er uiteindelijk hebben deelgenomen aan het onderzoek. De redenen dat gecontacteerden niet deelnamen aan het onderzoek zijn geen respons (vooral bij culturele organisaties en cultuurcentra het geval), te druk (vooral het geval in het onderwijs), nog nooit een auteur, vertaler of illustrator uitgenodigd (vooral bij verenigingen het geval), of nog nooit een auteur, vertaler of illustrator voor een optreden of opdracht betaald (vooral bij basisscholen het geval). De respondenten namen vrijwillig mee aan de enquête.

	Naam organisatie	Naam respondent	Gemiddeld aantal auteurs, illustratoren en vertalers per jaar
1	Standaard Boekhandel	Kevin Valgaeren	10 auteurs
2	De Krook Bibliotheek	Kristine De Messemaeker	11 fictie-auteurs 13 non-fictie-auteurs 12 boekpresentaties 5 jeugdauteurs
3	Instituut Heilige Familie Sint-Niklaas (middelbare school)	Ann Schatteman	50 fictie- en jeugdauteurs 20 illustratoren
4	Neos Kuurne	Johan Quartier	2 non-fictieauteurs
5	Poëziecentrum	Carl De Strycker	100 dichters 5 illustratoren
6	Bibliotheek Laakdal	Franka Dierckx	22 auteurs
7	Vonk en Zonen	Lotte Dodion	70 auteurs en illustratoren

8	Bibliotheek Eeklo	Christine Vandevoorde	4 jeugdauteurs 1 illustrator
9	Creatief Schrijven	An Leenders	32 auteurs 2 illustratoren 35 workshops
10	Bibliotheek Staden	Tom Vansteenbrugge	1 fictie-auteur 4 jeugdauteurs 1 illustrator
11	Bibliotheek Dilsen-Stokkem	Anneleen Schreurs	2 fictie- en non- fictie-auteurs 5 jeugdauteurs
12	De Spreekende Ezels	Stijn Vranken	15 auteurs vergoed 200 nieuwe talenten onbezoldigd
13	Het Voorwoord Boekhandel	Gert De Bie	10 fictie- en non- fictieauteurs
14	Verschillende basisscholen en middelbare scholen in Vlaanderen	Marjan De Ridder (enkel per mail)	aantallen verschillen per school
15	Basisschool Ket & Co	Liesbeth Punnewaert	3 jeugdauteurs
16	De Vooruit	Peter Van den Eede	18 fictie-auteurs 6 boekpresentaties 1 fictie-auteur in residentie 6 schrijfpoddrachten

Gemiddelde vergoeding

Uit de enquête blijkt de vaakst genoemde vergoeding voor een optreden van auteurs, illustratoren en vertalers 250 euro te zijn. Indien van toepassing, is 100 euro daarvan subsidie, in de vorm van een auteurslezingenbeurs van Literatuur Vlaanderen. Ook wanneer er geen sprake is van die subsidie, blijkt het gemiddelde 250 euro te zijn. Uit het Covid-noodfondsoverzicht blijkt de gemiddelde vergoeding voor een optreden 303 euro te zijn (de modus is 250 euro). En in het overzicht van gesubsidieerde lezingen in 2019 gaat het om een gemiddelde vergoeding van 284 euro (waarvan 100 euro subsidie) (de modus is 200 euro). De gemiddelde vergoeding voor een optreden van een literaire auteur, illustrator of vertaler in Vlaanderen ligt op dit moment dus tussen de 250 en 300 euro. Al deze bedragen zijn exclusief reis- en andere kosten.

Uit de enquête blijkt dat de gemiddelde vergoeding door commerciële organisaties en bij grote gesubsidieerde organisaties (zoals bibliotheek De Krook) hoger ligt dan bij (kleine) gesubsidieerde organisaties. Vooral scholen lijken weinig budget te hebben om auteurs uit te nodigen. Scholen lijken dit vaak enkel te kunnen doen met financiële ondersteuning vanuit een lokale bibliotheek en/of een eenmalige subsidie van bijvoorbeeld de gemeente. In deze gevallen wordt er dankbaar gebruik gemaakt van de auteurslezingenbeurzen van Literatuur Vlaanderen, maar moet er dus op het gebied van financiële ondersteuning ook nog worden samengewerkt met andere organisaties.

Minimum

De vaakst genoemde ondergrens in de enquête is 160 euro voor een optreden van één auteur, illustrator of vertaler. Dit bedrag hangt samen met een van de twee tarieven die Literatuur Vlaanderen hanteert voor auteurslezingenbeurzen: een organisatie die een maker uitnodigt voor een algemeen publiek moet minstens 60 euro inleggen om de subsidie van 100 euro voor een lezing te kunnen aanvragen. (Het andere tarief in deze regeling is een minimale eigen inbreng van 35 euro voor een subsidie van 100 euro voor een lezing en dit tarief geldt voor scholen, optredens bij bibliotheken voor een schoolpubliek en optredens bij socioculturele organisaties voor specifiek doelpubliek in het kader van interculturaliteit of armoedebestrijding.)

Uit de enquête blijkt dat voor sommige organisaties de standaardvergoeding lager is dan het vaak genoemde minimum van 160 euro, bijvoorbeeld 125 euro bij de open podia van De Spreekende Ezels (via de Kleine Vergoedingsregeling (KVR)) en 150 euro bij Creatief Schrijven (wordt in de volgende subsidieperiode 180 euro). Sommige respondenten merken op dat vooral jeugdauteurs lage tarieven hanteren.

In het databaseonderzoek is 135 euro het laagste bedrag dat vergoed wordt voor een optreden met 100 euro subsidie (zie de uitleg hierboven). Zonder subsidie is 100 euro het minimum, blijkt uit het Covid-noodfondsoverzicht, met enkele lage uitschieters naar 20, 35 en 50 euro.

Maximum

Verschillende bedragen worden in de enquête als bovengrens genoemd. Interessant genoeg noemen sommige respondenten 250 euro als het maximumbedrag voor een auteursoptreden, terwijl dit in het gehele onderzoek ook het *gemiddelde* bedrag is voor een auteursoptreden. Bovendien is 250 euro voor sommige respondenten de *ondergrens* voor een auteursoptreden (bijvoorbeeld voor bibliotheek De Krook). Ook 300 en 500 euro worden genoemd als bovengrens, onder andere door bibliotheken en boekhandels.

De hoogste bedragen die door respondenten genoemd zijn als werkelijk betaalde vergoedingen, zijn 1.000 euro (een grote naam uit Nederland) en 750 euro (een grote naam uit Vlaanderen) voor één optreden. Het hoogste bedrag dat door respondenten is genoemd als gevraagde vergoeding, is 1.500 euro (een grote naam uit Vlaanderen) voor één optreden. Over dat bedrag is onderhandeld; uiteindelijk is er 750 euro betaald. In al deze gevallen ging het om optredens bij commerciële organisaties.

Literatuur Vlaanderen kent enkel een auteurslezingenbeurs toe als het honorarium van de auteur inclusief subsidie maximaal 600 euro bedraagt. Als de auteur een hoger bedrag vraagt, is er geen auteurslezingenbeurs voor die lezing mogelijk. Dit is hoogstwaarschijnlijk de reden dat uit het databaseonderzoek blijkt dat 600 euro de hoogste vergoeding is voor één optreden. Soms worden

auteurs betaald voor meerdere optredens tijdens hetzelfde evenement, waarbij het totaalbedrag kan oplopen tot bijvoorbeeld 4.200 euro.

Onkosten

Alle respondenten geven aan reiskosten te vergoeden, bovenop de vergoeding voor het optreden. Velen bieden de auteurs, illustratoren en vertalers daarnaast eten en drinken aan, vooral als het om meerdere optredens per dag gaat. In uitzonderlijke gevallen worden ook overnachtingen betaald.

Factoren

De twee factoren die het vaakst genoemd worden door gesubsidieerde organisaties als bepalende elementen die van invloed zijn op de hoogte van de vergoedingen, zijn ten eerste het beschikbare budget en ten tweede de aard van het optreden of de opdracht. Met het eerste wordt bedoeld dat er nagenoeg altijd gewerkt wordt met een vast budget dat niet makkelijk uitgebreid kan worden. Met het tweede wordt bedoeld dat er rekening gehouden wordt met de voorbereidingstijd van de auteur, bijvoorbeeld omdat er een nieuwe tekst geschreven moet worden of omdat de auteur zal moeten samenwerken met andere auteurs, illustratoren of met muzikanten.

De twee factoren die het vaakst genoemd worden door commerciële organisaties, zijn ten eerste de populariteit/bekendheid van de auteur of illustrator (onder andere af te lezen aan de aanwezigheid in de media en de toekenning van literaire prijzen) en ten tweede de grootte van het verwachte publiek. Uiteraard hangen deze twee factoren samen.

Deze factoren worden overigens ook door sommige gesubsidieerde organisaties genoemd. Sommige literaire organisaties en bibliotheken geven bijvoorbeeld aan dat een hogere vergoeding te verantwoorden is door een verwachte grote publiekoprofkomst. Die verantwoording is vaak tweezijdig: zowel de verkoop van kaartjes voor het optreden spelen namelijk een rol, als het kwantitatieve bereik van een optreden, dat een rol kan spelen in het beoogde succes van leesbevorderingsinitiatieven en in de verantwoording achteraf aan subsidieverstrekker(s). In het geval van bibliotheken zijn naast de aanwezigheid in de media ook de uitleencijfers van bepaalde auteurs van belang in de afweging hoe populair/bekend een auteur is, plus tips die organisatoren ontvangen van collega's bij andere bibliotheken en tijdens inspiratiedagen van Iedereen Leest over auteurs en illustratoren die optredens van hoge kwaliteit bieden. Bibliotheken en boekhandels geven ten slotte aan dat regionale bekendheid ook belangrijk kan zijn.

Onbezoldigd

Slechts één organisatie laat auteurs structureel onbezoldigd optreden: De Spreekende Ezels organiseren open podia in verschillende steden, vaak in cafés, waarvoor artiesten zich op voorhand aanmelden en daarbij is het gebruikelijk dat de artiesten, dus ook de auteurs, enkel consumptiebonnen ontvangen. Deze optredens worden beschouwd als een kans voor nieuw talent om zich te presenteren aan een nieuw publiek en als een opstap naar betaalde optredens. De Spreekende Ezels is de enige organisatie in dit onderzoek die open podia organiseert. Uiteraard zijn er verschillende andere open podia in de sector die ook nieuw talent onbezoldigd laten optreden. Voordat De Spreekende Ezels ondergebracht werden bij Creatief Schrijven en functioneerden ze subsidieeloos. Bij deluxe-edities van De Spreekende Ezels tijdens festivals krijgen de optredende auteurs overigens wel betaald (125 euro via KVR). Hiervoor nodigen de organisatoren altijd auteurs uit die eerder onbezoldigd voor hen optraden.

De meeste overige respondenten gaven aan nooit auteurs onbezoldigd te laten optreden. Uitzonderingen zijn boekpresentaties (waarbij soms de uitgever de auteur wel betaalt) en signeursessies, die vaak plaatsvinden in boekhandels. Daarvoor krijgen auteurs soms een boekenbon of een of meerdere boeken cadeau. De eventuele interviewers tijdens boekpresentaties worden vaak wel betaald. Andere uitzonderingen zijn optredens in de media, bijvoorbeeld op de radio.

Enkele respondenten gaven andere uitzonderlijke voorbeelden, zoals familieleden of vrienden die zonder betaling hun teksten voorlezen of een lezing verzorgen. Vaak wordt er dan een attentie, zoals een bos bloemen, fles wijn of een bon, als bedankje gegeven.

Genre

Uit het Covid-noodfondsoverzicht blijken de volgende bedragen de gemiddelde vergoedingen te zijn voor een optreden of workshop in een bepaald genre.

Genre (optreden of workshop)	Aantal in overzicht	Gemiddelde vergoeding (in euro's)	Index	Mediaan
THEATERAUTEUR	10	495	100	400
DICHTER	155	362	73	300
PROZA-AUTEUR (optreden voor volwassenen)	102	346	70	290
NON-FICTIEAUTEUR	179	332	67	250
ILLUSTRATOR	143	311	63	250
VERTALER	14	241	49	245
PROZA-AUTEUR (optreden voor kinderen en/of jongeren)	9	227	46	240
JEUGDAUTEUR	846	215	43	200
STRIPAUTEUR	17	201	41	165

Net als uit de enquête blijkt, krijgen jeugdauteurs voor een optreden voor kinderen en/of jongeren beduidend minder betaald dan auteurs in de meeste andere genres. Dit blijkt overigens ook uit het feit dat proza-auteurs die boeken voor volwassenen schrijven gemiddeld 227 euro voor een optreden voor kinderen en/of jongeren ontvangen; dat is twee derde van wat een proza-auteur gemiddeld ontvangt voor een optreden voor volwassenen en 60% meer dan wat een jeugdauteur gemiddeld ontvangt voor een optreden voor kinderen en/of jongeren.

De vergoeding voor een workshop door een illustrator is gemiddeld 312 euro. Voor de andere genres zijn er geen gegevens beschikbaar over gemiddelde workshopvergoedingen.

Opdrachtgever

Uit het Covid-noodfondsoverzicht blijken de volgende bedragen de gemiddelde vergoedingen te zijn voor een optreden of workshop voor een bepaalde opdrachtgever.

Opdrachtgever	Aantal in overzicht	Gemiddelde vergoeding (in euro's)	Index	Mediaan
HOGER ONDERWIJS	42	451	100	450
CULTURELE ORGANISATIE	294	338	75	280
CULTUURCENTRUM	55	336	75	250
SOCIO-CULTURELE ORGANISATIE	82	334	74	250
MIDDELBAAR ONDERWIJS	25	279	62	200
BOEKHANDEL	20	230	51	200
BIBLIOTHEEK	549	232	51	195
LAGER ONDERWIJS	408	219	49	210

Net als uit de bevraging van de organisatoren blijkt, zijn de gemiddelde vergoedingen vanuit bibliotheken en het lager onderwijs lager dan bij andere opdrachtgevers.

Boekverkoop

Bij de meeste gesubsidieerde organisaties speelt boekverkoop geen rol in de praktijk rond het betalen van een auteur, blijkt uit de enquête, omdat er zelden boekenstands aanwezig zijn. Uitzonderingen zijn de Schrijfdag van Creatief Schrijven en de Uitgelezen-evenementen in de Vooruit. Als er boekverkoop plaatsvindt, gebeurt dit het vaakst zonder de aanwezigheid van een tussenpersoon, dus direct tussen auteur en publiek. Dit is ook het geval bij verenigingen en het gebeurt soms ook op scholen, tussen auteur en leerkrachten.

Een logische uitzondering hierop zijn boekhandels. Voor hen is de verwachte boekverkoop – samengaand met de verwachte grootte van het publiek – de belangrijkste reden om eventueel

akkoord te gaan met een hogere vergoeding voor het optreden van een auteur. Die verwachtingen baseren boekhandels op de populariteit en bekendheid van een auteur, die af te lezen zijn aan de aanwezigheid van de auteur in de media (al dan niet omwille van een pas verschenen boek), recente prijzen die zijn toegekend aan de auteur en/of de verkoop van de boeken van die auteur in het algemeen.

Goederen

Het komt zelden tot nooit voor dat een auteur voorstelt op alternatieve wijze vergoed te worden, zoals in bonnen, boeken, flessen wijn of andere goederen. Wanneer dit wel gebeurt, zijn de producten als extra bedankje bedoeld vanuit de organisatie en dienen ze niet als een door de auteur geïnitieerd alternatief op basis van belastingtechnische redenen. Enkele respondenten gaven aan dat dit soort alternatieve vergoedingen vroeger gebruikelijker waren en frequenter voorgesteld werden door auteurs.

Uitgeverijen

Uit de enquête blijkt dat uitgeverijen enkel een rol spelen wanneer het gaat om boekpresentaties. Daarvoor contacteren uitgeverijen soms boekhandels, literaire organisaties, bibliotheken en festivals. Dan wordt de auteur die het boek presenteert over het algemeen niet betaald voor het optreden. Uitgeverijen lijken geen rol te spelen in de praktijk rond het boeken en betalen van auteurs voor optredens buiten boekpresentaties om.

Scholen

Uit de enquête en mailwisselingen met scholen blijkt dat veel scholen niet de financiële middelen hebben om auteurs en illustratoren uit te nodigen, of het aantal auteurs en illustratoren uit te nodigen dat men zou wensen. Wanneer scholen wel auteurs uitnodigen, komt het geregeld voor dat de makers voor grote groepen leerlingen optreden, bijvoorbeeld 90 of 120 kinderen tegelijk. De scholen kiezen hiervoor om de kosten te drukken. Vaak treden auteurs en illustratoren meerdere keren per dag op. Soms geven ze korting wanneer er sprake is van meerdere optredens op één dag.

Over het algemeen vragen scholen aan de auteurs en illustratoren wat de hoogte is van hun vergoeding en trekken ze die vergoedingen niet gelijk tussen de makers. Dit zorgt voor (grote) verschillen, die bepaald worden door de vraagprijs van de auteur. Binnen één project treedt de ene auteur dan bijvoorbeeld op voor 160 euro, terwijl een ander 350 euro ontvangt (waarvan in beide gevallen 100 euro subsidie van Literatuur Vlaanderen). Soms hanteren auteurs een vergoeding per leerling. Die bedragen lopen ook uiteen, soms binnen hetzelfde project (bijvoorbeeld een auteur die 2,50 euro per leerling ontvangt, naast een auteur die 5 euro per leerling ontvangt). Er bestaan ook schoolprojecten waarbij alle auteurs en illustratoren hetzelfde bedrag ontvangen.

De respondenten geven aan dat over het algemeen vergoedingen voor workshops door auteurs en illustratoren hoger zijn dan voor optredens. De auteurs en illustratoren vragen hogere vergoedingen voor workshops en opdrachtgevers zijn bereid om hogere vergoedingen dan voor optredens te betalen. Daarnaast kunnen er minder leerlingen tegelijkertijd deelnemen aan een workshop dan aanwezig zijn tijdens een optreden, waardoor workshops een veel hogere kostenpost vormen voor scholen (dit geldt ook voor bibliotheken).

Bibliotheken

De meeste bibliotheken geven aan dat het organiseren van literaire evenementen niet tot hun kerndoelen behoort, maar wel onderdeel is van hun missie. Lezingen door auteurs worden vooral ingezet als onderdeel van acties voor leesbevordering. Lezingen door illustratoren kunnen een opstap vormen naar het lezen van boeken, zeker voor kinderen en jongeren.

Bibliotheken gebruiken voor de vergoedingen hun eigen (gemeente)subsidies, indien mogelijk de auteurslezingenbeurzen van Literatuur Vlaanderen en soms subsidies van partners (zoals Vormgingplus). De meeste auteurslezingen in opdracht van bibliotheken vinden plaats in samenwerkingen met scholen. Soms komen de leerlingen hiervoor naar de bibliotheek, maar vaker treden de auteurs op in de scholen of in een zaal in de buurt van de school. Het jaarlijkse aantal door de bibliotheek georganiseerde auteursoptredens voor leerlingen ligt bijna altijd hoger dan het aantal door de bibliotheek georganiseerde auteursoptredens voor een algemeen publiek of voor leeskringen, omdat er in onderwijsprojecten vaak meerdere auteurs meerdere keren optreden.

Boekhandels

Boekhandels betalen gemiddeld tussen de 200 en 300 euro voor een optreden van een auteur. Soms betalen ze populaire auteurs meer, als ze verwachten veel boeken te gaan verkopen (zie uitleg hierboven). Ketenboekhandels kunnen geen beroep doen op de auteurslezingenbeurzen van Literatuur Vlaanderen, omdat ze commerciële bedrijven zijn. Hun houding is dan ook heel economisch: hoe goedkoper een auteur is, hoe beter.

Kleinere boekhandels doen wel een beroep op de auteurslezingenbeurzen en zijn minder commercieel ingesteld; voor hen is het belangrijk dat ze met een auteursoptreden een schrijver een podium kunnen bieden, aanwezigen een mooie middag of avond geven en op financieel vlak quitte kunnen spelen. Dat laatste is niet altijd makkelijk, aangezien de kosten voor een optreden vaak niet opwegen tegen het aantal verkochte boeken en/of kaartjes. Toch blijven kleine boekhandels optredens organiseren, vanuit passie en met het doel algemene promotie van de winkel.

Verenigingen

Als een organisatie onderdeel is van een grotere organisatie, zoals regionale Neos-clubs die onderdeel zijn van de overkoepelende organisatie Neos Nationaal, worden vaak auteurstarieven gehanteerd die zijn vastgelegd (officieel of officieus) door de overkoepelende organisatie. Het gaat dan vaak over wat het maximumtarief is voor één lezing (bij Neos bijvoorbeeld 300 euro, wat ook de bovengrens lijkt te zijn bij andere seniorenverenigingen).

Literaire opdrachten

Het uitzetten van literaire opdrachten aan auteurs, illustratoren en vertalers komt niet vaak voor bij de respondenten. De organisaties die dat wel doen (zoals Poëziecentrum) hanteren verschillende tarieven, waarbij vooral de tijdsinvestering door de maker en de aard van de opdracht (zoals lengte van de tekst) belangrijke factoren zijn. De tarieven variëren bijvoorbeeld van 30 euro voor een gedicht dat op het initiatief van een dichter wordt aangeboden aan een tijdschrift, tussen de 50 en 200 euro voor een gedicht in opdracht, tot 2.000 euro voor het schrijven van een groot essay.

Over het algemeen onderhandelen auteurs niet over de vergoedingen voor schrijfoopdrachten. Soms worden er vergoedingen afgesproken voor gecombineerde schrijf- en voordrachtopdrachten, bijvoorbeeld in het geval van een residentie (zoals bij de Vooruit). Een auteur ontvangt dan bijvoorbeeld 5.000 euro voor een residentie van één jaar, waarbinnen de auteur meerdere schrijfoopdrachten uitvoert en optredens verzorgt.

Onderhandelen

Over het algemeen is het zo dat gesubsidieerde organisaties niet en commerciële instanties wel onderhandelen met auteurs. Verschillende gesubsidieerde organisaties (zoals Poëziecentrum, Creatief Schrijven, de Vooruit en Vonk en Zonen) noemen de hoogte van de vergoeding meteen bij het uitnodigen van een auteur, waardoor er nooit of zelden onderhandelingen volgen. Andere gesubsidieerde organisaties (zoals bibliotheken en scholen) vragen de auteur of illustrator een bedrag te noemen, maar geven aan dat er weinig onderhandelingen plaatsvinden omdat makers weten welke bedragen gebruikelijk en mogelijk zijn in het onderwijs. Scholen gebruiken de grootte van het publiek (oftewel het aantal klassen dat tegelijkertijd een optreden bijwoont) vaak als onderhandelfactor, waarbij klassen worden samengevoegd om het aantal optredens en daarmee de totaalvergoeding te verlagen.

Commerciële organisaties (zoals boekhandels) vragen auteurs om een bedrag en geven aan vaker grotere verschillen in tarieven te merken. Daar komen soms, maar niet vaak, onderhandelingen uit voort. Interessant is dat de meeste respondenten in het onderzoek aangeven eerder ervoor te kiezen een in hun ogen 'dure' auteur vriendelijke te bedanken dan een onderhandeling te starten.

Literaire agenten

De meeste respondenten geven aan nooit contact te hebben gehad met literaire agenten of managers. Het contact verloopt bijna altijd direct met de auteur zelf. Soms is er contact met de uitgever van de auteur, bijvoorbeeld rond boekpresentaties en signeesessies. Over het algemeen lijken literaire agenten en managers meer in Nederland voor te komen dan in Vlaanderen en meer in Engeland dan in de Lage Landen. (Voor concrete cijfers en verschillen is meer onderzoek nodig.)

De ervaringen van respondenten die wél contact hebben gehad met literaire agenten en managers is uiteenlopend, wel wordt er in deze gevallen bijna altijd onderhandeld over de vergoedingen. Sommigen geven aan dat het contact langzamer en stroever verloopt met een agent of manager, terwijl anderen juist vertellen dat de afspraken sneller en makkelijker worden gemaakt. Wel bestaat er onder de respondenten eensgezindheid over het feit dat de tarieven hoger uitvallen in het geval van een literaire agent of manager. Daarnaast zijn de meeste opdrachtgevers positief over het feit dat literaire agenten werk uit handen nemen van auteurs, die zich daardoor beter op de inhoud kunnen richten, en over het feit dat agenten realistischere inschattingen kunnen maken van de tijdsinvestering en explicieter zijn over redelijke randvoorwaarden, zoals het voorzien van maaltijden.

(On)gelijkheid

Gesubsidieerde organisaties (zoals Poëziecentrum, Vonk en Zonen en de Vooruit) trekken de vergoedingen tussen auteurs die optreden binnen één en hetzelfde evenement vaak gelijk, commerciële organisaties doen dit niet. In boekhandels kan het bijvoorbeeld voorkomen dat twee auteurs na elkaar optreden waarbij de ene 150 euro ontvangt en de ander 450 euro, gaf een respondent aan. Wanneer de vergoedingen gelijk worden getrokken, gaat het totaal benodigde bedrag van de activiteit soms omhoog. Vaak is dit niet mogelijk en dan wordt ervoor gekozen om minder auteurs in totaal te laten optreden.

Ook in sommige bibliotheken en scholen komt het voor dat de vergoedingen voor auteurs binnen één en hetzelfde project afwijken. Verschillende respondenten gaven op dit punt aan dat ze denken/hopen dat auteurs het onderling nooit over de (verschillen in) vergoedingen hebben.

Uit de enquête blijkt dat er op het gebied van genre duidelijke verschillen zijn. Heel globaal gezegd vragen jeugdauteurs een lagere vergoeding dan fictie- en non-fictieauteurs en vragen non-fictieauteurs een hogere vergoeding dan fictie- en jeugdauteurs. Die laatste conclusie uit de enquête komt niet helemaal overeen met de conclusies over genre op basis van het databaseonderzoek (zie de tabellen hierboven). Uiteraard zijn er uitzonderingen, geven de respondenten aan, zoals enkele populaire fictie- en jeugdauteurs wier vergoedingen ver boven die van hun collega's uitsteken.

Uit de enquête blijkt dat als er illustratoren worden uitgenodigd om op te treden, bijna altijd dezelfde aanpak en tarieven worden gehanteerd als bij de optredende auteurs. Onder de respondenten zijn niet veel organisaties die illustratoren opdrachten geven. Als dat wel wordt gedaan

(bijvoorbeeld door Poëziecentrum), variëren de vergoedingen tussen de 750 en 1.000 euro (voor een reeks illustraties op posters) en 100 en 150 euro (voor een illustratie in een tijdschrift).

Ook bij optredende vertalers wordt bijna altijd dezelfde aanpak en tarieven gehanteerd als bij de optredende auteurs, blijkt uit de enquête. Uit de enquête blijkt dat er voor literaire opdrachten aan vertalers heldere standaardtarieven bestaan voor vertaalopdrachten, die gekend zijn onder en gehanteerd worden door zowel organisaties als de vertalers zelf. De organisaties die ik sprak houden zich enkel bezig met poëzievertalingen. De tarieven worden gebaseerd op de tarieven die te vinden zijn op de websites van de VAV en de Nederlandse Auteursbond. Vertaaltarieven kunnen per taal verschillen. Soms wordt het totaalbedrag van een vertaalopdracht naar boven afgerond (960 euro wordt bijvoorbeeld 1000 euro). De helderheid en eensgezindheid over vertaaltarieven staat in contrast met de situatie rond tarieven voor optredens van makers. Onderhandelingen over vertaalvergoedingen worden vooral gevoerd over boekprojecten, niet over het vertalen van korte losse teksten.

(On)eerlijkheid

Verschillende respondenten, vooral de literaire organisatoren, maar ook de scholen en bibliotheken, geven aan behoefte te hebben aan heldere standaardtarieven. Ze vinden het namelijk belangrijk om hun auteurs, illustratoren en vertalers eerlijk te vergoeden. Sommige organisatoren gaven aan het vervelend te vinden als ze door hun tarieven een slecht imago zouden hebben in het veld, zonder dat zelf te weten. Ook vinden sommige organisatoren de praktijk rond het betalen van auteurs, illustratoren en vertalers soms frustrerend, omdat wegens beperkte budgetten de vergoedingen vaak niet zo hoog zijn als ze zouden willen.

Uit de enquête blijkt dat gesubsidieerde organisaties waarde hechten aan transparantie en openheid op het gebied van vergoedingen. Die transparantie en openheid bestaan op dit moment al achteraf – in de vorm van openbare jaarverslagen en rapportering aan de subsidieverschaffer – maar zouden ook vooraf en tijdens gesprekken over vergoedingen waardevol kunnen zijn, geven de respondenten aan, voor zowel de organisaties als de auteurs, illustratoren en vertalers. Deze behoeftes komen overeen met die van de LOLV, het OLO, deBuren, de VAV en Literatuur Vlaanderen. Dit zou bijvoorbeeld kunnen gebeuren op basis van de engagementsverklaring van de LOLV. Deze informatie zou wijder verspreid kunnen worden, zodat ook bijvoorbeeld scholen en bibliotheken hiervan op de hoogte zijn. Uiteraard dient er constant rekening gehouden te worden met aan de ene kant de wensen van de organisatoren en de auteurs, en aan de andere kant de mogelijkheden in de budgetten.

Btw

Literaire optredens vallen onder het 0% btw-tarief. Dit is het btw-tarief dat in de praktijk ook het vaakst gehanteerd wordt; de meeste organisaties geven in de enquête aan enkel facturen met dit tarief te ontvangen. Soms hanteren auteur en illustratoren toch 6% of 21% btw. Onder de

respondenten heerst veel onduidelijkheid over waarom auteurs en illustratoren dit soms doen. Veel organisatoren gaan gewoon akkoord met het btw-tarief dat gefactureerd wordt. Andere sturen de factuur terug, met het verzoek er 0% van te maken en/of 'btw-vrijstelling' te vermelden op de factuur.

Sommige respondenten vermoeden dat de verwarring te maken heeft met het feit dat optredens voor sommigen het hoofdinkomen is en dat 21% btw dan logischer is. Anderen zeggen dat 6% geldt voor onderwijsgerelateerde optredens en 21% voor het schrijven van nieuwe teksten. Weer anderen vermoeden dat auteurs gewoonweg niet op de hoogte zijn van de regels. Ook organisaties lijken niet altijd hiervan op de hoogte te zijn. Sommige respondenten geven aan dat zelfs administratiebureaus en boekhouders soms niet weten wat mag/moet/hoort bij auteurs en illustratoren.

Auteursrechtenvergoeding en prestatievergoeding

Enkel de Vooruit geeft aan soms de vraag te ontvangen om de honorering voor een optreden op te delen in een deel vergoeding auteursrechten en een deel prestatievergoeding (ongeveer twee keer per jaar gebeurt dit). Creatief Schrijven ontvangt deze vraag soms door auteurs die een artikel schrijven voor het tijdschrift *Verzin*.

KVR

Enkel literaire organisaties geven in de enquête aan ervaring te hebben met het betalen van auteurs via de Kleine Vergoedingsregeling (KVR). Boekhandels, scholen, bibliotheken en verenigingen werken enkel met facturen. Sommige respondenten merken op dat muzikanten en comedians vaak gebruikmaken van de KVR, maar auteurs niet. Literaire organisaties geven aan dat sommige auteurs graag hun 'KVR-mand' opmaken.

Sinds 1 januari 2020 is het voor makers die gebruik willen maken van de KVR verplicht om een kunstenaarskaart te hebben. Hier waren de literaire organisaties die ik sprak van op de hoogte. Ze gaven aan dat de meeste auteurs het bewijs van hun kunstenaarskaart uit zichzelf meesturen met hun KVR-nota.

Overige opmerkingen

- De respondenten die ik sprak waren over het algemeen positief over hun contact met Literatuur Vlaanderen en VAV. De communicatie met deze organisaties ervaren ze als fijn, snel en heel behulpzaam.
- De respondenten zijn erg positief over het feit dat Literatuur Vlaanderen in het geval van auteurslezingenbeurzen de administratie afhandelt met de auteurs, ook niet-gesubsidieerde lezingen van diezelfde auteurs.
- Organisatoren gebruiken de site van Literatuur Vlaanderen om inspiratie op te doen rond het uitnodigen van auteurs.
- Organisatoren gebruiken de VAV om vragen te stellen over de praktijk.
- Het zou handig zijn om subsidies te verkrijgen bij Literatuur Vlaanderen voor Nederlandse auteurs, vinden sommige respondenten.
- Verschillende respondenten geven aan het jammer en onlogisch te vinden dat auteurslezingenbeurzen 'op' kunnen raken bij auteurs en vragen zich af of het niet op basis van de vraag besloten zou moeten worden. Sommige respondenten merken op dat de aanpak van de Schrijverscentrale in Nederland meer voordelen kent.
- Verschillende respondenten geven aan dat auteurs soms aanbieden om een aantal van hun auteurslezingenbeurzen alvast vast te leggen voor die specifieke organisatie. Dat is in de praktijk vaak fijn en handig voor die organisatie, maar respondenten merken ook op dat het wat oneerlijk is tegenover andere organisaties.
- Sommige bibliotheken en scholen merken op dat het opvallend is hoe weinig auteurs hen op eigen initiatief contacteren om optredens aan te bieden.
- Leerkrachten zijn overbevraagd. Het viel me op dat de hoge werkdruk onder leraren – zowel in het basis- als in het middelbaar onderwijs – meermaals als reden werd genoemd per mail om niet deel te nemen aan het onderzoek. Ik heb het sterke vermoeden dat de hoge werkdruk ook de reden is dat ik van tientallen leraren en scholen geen antwoord heb ontvangen op mijn verzoek om een gesprek te plannen. Dit was een groot verschil met bijvoorbeeld de bibliothecarissen.
- Ook was het heel moeilijk om contact te krijgen met serviceclubs. Verschillende lieten weten nooit auteurs uit te nodigen of de uitgenodigde auteurs nooit te betalen (wat ook belangrijke informatie is) en de overige reageerden niet op mijn mails. Dat is de reden dat er geen serviceclub is geëncquêteerd.

Adviezen

- Er is meer communicatie nodig met opdrachtgevers en makers over:
 - standaardtarieven (opdrachtgevers willen houvast en auteurs willen iets om op terug te kunnen vallen);
 - belangrijke factoren om hogere tarieven te kunnen vragen en te willen accepteren;
 - de vergoedingen voor het overnemen van bestaande teksten, ook voor niet-commercieel gebruik, oftewel auteursrechtenkwesities (bijvoorbeeld bibliotheken die bestaande gedichten willen gebruiken/verspreiden in een project);
 - btw-tarieven;
 - wat de voordelen, nadelen en regels zijn rond het gebruik van KVR en facturen;
 - wat de voordelen, nadelen en regels zijn rond het opdelen van vergoedingen in een deel auteursrechtenvergoeding en een deel prestatievergoeding.
- Respondenten geven aan dat minimumtarieven – in plaats van standaardtarieven – ongewenste consequenties met zich mee kunnen brengen:
 - Ten eerste kunnen ze ervoor zorgen dat sommige (kleine) organisaties stoppen met het organiseren van literaire evenementen, omdat ze de minimumtarieven niet kunnen betalen.
 - Ten tweede kan het gebeuren dat organisaties die eerder hogere vergoedingen betaalden, terugvallen op de minimumtarieven en auteurs dus achteruit gaan in hun inkomens.
 - Ten derde kunnen minimumtarieven auteurs ongewenst in de positie plaatsen om te moeten onderhandelen. Niet alle auteurs voelen zich daar prettig bij, of zijn daar ervaren in. Sommige argumenten zijn ongemakkelijk om te formuleren, bijvoorbeeld op het gebied van bekendheid, populariteit en status. Ook het duidelijk maken van de tijdsinzet en de verwachte inspanning voor bepaalde type lezingen of opdrachten is voor sommige auteurs lastig. Zowel onzekerheid als onervarenheid spelen hierbij een rol. Ook is er onduidelijkheid over de gebruiken, zoals over vergoedingen voor het hergebruik van bestaande teksten en vergoedingen voor het maken van nieuwe teksten. Het zou nuttig zijn als auteurs weten welke bedragen ze kunnen noemen als startpunt van het gesprek.
- De VAV weet veel, maar niet alle organisaties hebben het idee dat auteurs eraan denken om de VAV te raadplegen. Vaak gaat dit via-via: jonge auteurs vragen bijvoorbeeld oudere auteurs om advies.
- Eerlijkheid bestaat vooral uit transparantie en openheid. In de praktijk komt dit neer op het open communiceren aan alle auteurs, illustratoren en vertalers over de vergoedingen. Sommige literaire organisaties doen dit al. Ze benoemen dan wat iedereen betaald krijgt en leggen uit waarom er eventuele verschillen bestaan. Deze openheid creëert de mogelijkheid en veiligheid voor makers om met de opdrachtgever in gesprek te gaan over de vergoedingen.

Zo is het in het verleden voorgekomen dat auteurs aangaven dat bepaalde literaire projecten geweldig waren, maar de vergoedingen te laag, en dat de organisatie de vergoedingen daarom in het vervolg omhoog bijstelde.

- Het kan zijn dat een concreet effect van het eerlijker maken van vergoedingen is dat minder auteurs gevraagd worden om op te treden. Dit is iets waar organisaties en auteurs rekening mee moeten houden. Soms blijkt dit moeilijk te zijn, omdat sommige organisaties veel waarde hechten aan hoge aantallen auteursoptredens/evenementen. Daarnaast zal dit iets moeten zijn waar subsidieverstrekkingen rekening mee houden. Als er minder optredens geboekt worden, kunnen makers eerlijker betaald worden, maar zal er hoogstwaarschijnlijk ook minder publieksbereik zijn. Dit kan logischerwijs resulteren in een kleiner bereik en lagere eigen inkomsten. Om onzekerheid over de consequenties van deze laatstgenoemde ontwikkelingen weg te nemen bij de organisaties, zouden subsidieverstrekkingen (zoals Literatuur Vlaanderen) hierover helderder en stelliger kunnen communiceren.
- Sommige respondenten geven aan dat auteurs soms tegen elkaar worden uitgespeeld in het veld. Dit gebeurt bijvoorbeeld wanneer auteurs gevraagd worden zelf een bedrag te noemen en er verschillen ontstaan tussen auteurs die wel en niet onderhandelen, of wanneer organisatoren zeggen dat er genoeg andere makers zijn die voor een laag bedrag (of zelfs geen vergoeding) willen komen optreden, waardoor auteurs akkoord gaan met vergoedingen die ze eigenlijk te laag achten. De VAV zou op dit gebied een explicietere rol kunnen spelen om auteurs op te roepen meer één front vormen.

Vervolgonderzoek

- Vervolgonderzoek zou kunnen bestaan uit gesprekken met auteurs, vertalers en illustratoren over dezelfde onderzoeksvragen.
- Mogelijke thema's rond auteurs:
 - Specifieke gesprekken met jeugdauteurs zouden zinvol kunnen zijn. Voor hoeveel leerlingen treden auteurs per keer op, op scholen? Soms zijn de groepen zeer groot (bijvoorbeeld vier klassen tegelijkertijd), blijkt uit de enquête, omdat scholen daarmee de kosten willen drukken. Dit is niet altijd ideaal voor de auteur (en ook niet voor de leerlingen). Sommige auteurs hanteren een meerprijs per leerling boven een bepaalde grens. Hoeveel auteurs communiceren hierover met de opdrachtgever? Welke grens is aan te raden?
 - Hebben auteurs het onderling over de (verschillen in) vergoedingen? Welke meningen bestaan hierover? Is gelijkheid gewenst onder auteurs?
 - Hoe vaak treden auteurs onbezoldigd op in de media (bijvoorbeeld op de radio)? Wat zijn de meningen hierover?

- Hoe vaak worden auteurs door de media gevraagd onbezoldigd nieuw werk te schrijven? Wat zijn de meningen hierover?
- Hoe vaak hebben de auteurs het idee dat ze tegen elkaar worden uitgespeeld?
- Wat weten ze over de regelgeving rond btw?
- Wat weten ze over de regelgeving rond KVR? En de kunstenaarskaart?
- Over de opkomst en invloed van literaire agenten en managers is nog weinig bekend. Het zou interessant kunnen zijn om in een vervolgonderzoek in gesprek te gaan met deze actoren. Bijvoorbeeld met Ellen Van Tichelt, Michael Roumen en Sigrid Bousset. Welke tarieven hanteren zij? Welke argumenten gebruiken zij in onderhandelingen? Welke percentages hanteren zij voor commissies? Etc.
- Sommige respondenten geven aan dat het in het literaire veld opvallend is dat er weinig uitgevers zijn die onderhandelingen voeren voor auteurs. Enkel wanneer het boekpresentaties, boektoers, boekverkoop en de aanlevering van foto's en bio's betreft, lijken uitgevers een rol op zich te nemen. Dit is opvallend omdat uitgevers veel kennis in huis hebben over financiën, onderhandelingen, administratie en promotie. Waarom doen uitgeverijen dit niet voor auteurs (bijvoorbeeld voor een commissie)?
- In dit onderzoek is weinig informatie verzameld over de praktijk rond literaire opdrachten. Daar zou specifiek onderzoek naar gedaan kunnen worden.
- In dit onderzoek is slechts met één organisator van open podia gesproken (De Spreekende Ezels). Open podia zijn in de praktijk een veel groter onderdeel van de sector. Het zou nuttig kunnen zijn om met meer organisatoren van open podia te spreken.
- In dit onderzoek is vooral informatie verzameld over auteurs en in mindere mate over illustratoren en vertalers. Naar die twee laatstgenoemde categorieën zou specifiek onderzoek gedaan kunnen worden.
- In de enquête zijn geen respondenten uit het hoger onderwijs opgenomen. Het zou interessant kunnen zijn om in vervolgonderzoek toch ook dat veld als opdrachtgever te onderzoeken, vooral omdat uit het databaseonderzoek blijkt dat de vergoedingen aan auteurs, vertalers en illustratoren daar gemiddeld een stuk hoger liggen dan bij andere opdrachtgevers.
- Sommige respondenten merkten op dat er meer kritiek bestaat op de betalingen die auteurs, vertalers en illustratoren ontvangen via de royaltyafspraken rond hun boeken, dan op de betalingen die auteurs, vertalers en illustratoren ontvangen voor optredens en opdrachten. Royalty's zou daarom wellicht een interessant thema zijn om in de toekomst te onderzoeken.

Dankwoord

Met dit rapport sluiten we een kort doch intensief onderzoekstraject af en kunnen we samen de volgende stappen zetten op weg naar eerlijke verloning op al die plekken waar auteurs hun stem laten horen.

Namens het **Overleg Literaire Organisatoren** (OLO) bedank ik graag allen die dit onderzoek mee mogelijk hebben gemaakt. In de eerste plaats is dat **Kila van der Starre**, die onderzoekslust paart aan eruditie en feitenkennis aan doorleefde ervaring in de Vlaamse en Nederlandse literaire sector.

Gelukkig vond zij een uiteenlopend palet aan respondenten bereid om haar vele vragen te beantwoorden. Hen dank ik ook graag en beloof alvast dat ze binnenkort een presentje in de bus mogen verwachten bij wijze van eerlijke verloning onder collega's.

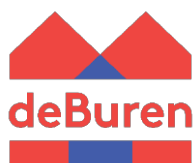
Tot slot dank ik medeopdrachtgevers **Literatuur Vlaanderen** en de **Vlaamse Auteursvereniging** en in het bijzonder **Lara Rogiers**, **Natalie Ariën** en **Carlo Van Baelen** voor hun inspanningen en **Paul Hermans & Matthijs de Ridder** voor de investeringen. Directeurs **Ilke Froyen** (Passa Porta) en **Carl De Strycker** (Poëziecentrum) droegen in de stuurgroep hun welkome expertise bij. Binnen deBuren werd het traject ondersteund door **Aline Lapeire** (secretaris OLO), **Nora Mohammed** (coördinator Kennisknooppunt) en **Mathieu Buyse** (vormgeving).

Mijn grootste dank gaat evenwel uit naar alle auteurs, die voor hun geleverde inspanningen nooit genoeg moeten nemen met een dankwoordje alleen.

Willem Bongers-Dek

directeur Vlaams-Nederlands Huis deBuren en voorzitter Overleg Literaire Organisatoren

 **LITERATUUR
VLAANDEREN**

 deBuren

 **vlaamse
auteurs
vereniging**